

Tot aan de uiteinden van de aarde

Observaties vanuit een evangelische perspectief bij ‘global christianity’

Jaap Haasnoot, Evangelische Zendings Alliantie

De term *global* is in. Alles en iedereen lijkt er aan mee te doen. Elke tak van sport heeft zo z’n *global summit* en ook in de christelijke kerk doen we er aan mee. Terecht, naar mijn idee. Want er zijn nog maar weinig kansen en problemen te bedenken die niet op een of andere manier in een bredere, vaak mondiale, context staan. In dit artikel geef ik een aantal voorbeelden van evangelische netwerken die een nieuwe vorm van een *global christianity* weerspiegelen. Ik noem ook een aantal speerpunten voor de wereldwijde kerk van de 21ste eeuw. Ik begin echter met de termen ‘evangelisch’ en ‘globalisering’ te definiëren en met de vaststelling dat er een aardverschuiving heeft plaatsgevonden in de *global church*.

Evangelisch

Het lijkt me goed om iets te zeggen over de term ‘evangelisch’. In het Nederlandse taalgebied werd (en wordt) deze aanduiding vooral gebruikt om ‘vrije groepen’ buiten de gevestigde of traditionele kerk aan te duiden. Omdat we het nu over een mondiaal perspectief hebben, is het belangrijk dat we de term ‘evangelisch’ definiëren op een manier zoals die ook buiten onze taalgrenzen wordt gebruikt. De Britse historicus David Bebbington omschrijft ‘evangelicalism’ aan de hand van vier kernwaarden: *biblicism* (focus op de Bijbel), *crucicentrism* (focus op verzoening door de kruisdood van Christus), *conversionism* (nadruk op bekering), *activism* (aandacht voor het ‘doen’ van het Evangelie).¹ Ook het ‘Lausanne Covenant’-document van 1974 fungeert voor velen als een omschrijving van de evangelische (zendings)beweging. Het gaat mij er hier vooral om dat we een brede definitie van het woord ‘evangelisch’ hanteren, dan gaat het dus om kernwaarden en niet om de kerkelijke denominatie. Dat betekent dat anglicanen ‘evangelisch’ kunnen zijn, dat leden van de Protestantse Kerk in Nederland ‘evangelisch’ genoemd kunnen worden en dat je (zelfs) én rooms-katholiek én evangelisch kunt zijn.

Globalisering

Een ander begrip dat op verschillende manieren wordt gebruikt, is de term ‘globalisering’. Voor mij staat dit niet gelijk aan verwesterlijking en het verspreiden van kapitalisme. Dat kan een gevolg zijn van globalisering en grote problemen geven, maar hier gebruik ik globalisering in de volgende, meer neutrale definitie:

“Globalisation refers to increasing global interconnectedness, so that events and developments in one part of the world are affected by, have to take account of, and also influence, in turn, other parts of the world. It also refers to an increasing sense of a single global whole”.²

Vanuit deze definitie kunnen we zowel de positieve als negatieve gevolgen van globalisering benoemen.

Verschuiving van zwaartepunt

Als we deze globalisering met de christelijke kerk verbinden, dan zien we in onze tijd - meer dan ooit tevoren - het nadrukkelijk mondiale karakter van het christendom. Dat is op zichzelf niet nieuw, want het christelijke geloof is al eeuwen lang wijd verspreid geweest, maar de verschuiving van het ‘zwaartepunt’ van het noordelijke naar het zuidelijke halfrond is wel een nieuwere ontwikkeling. Met de woorden van de befaamde kerkhistoricus Andrew Walls:

¹ David W. Bebbington, *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s*, London, 1989, pag. 2-17.

² Richard Tiplady, Introduction, In: R. Tiplady (ed.), *One World or Many?, The impact of globalisation on mission*, Pasadena, 2003, pag. 2.

“... the balance of the Church has shifted; it has, as in other periods of Church history, been redressed. Lands that were once at its heart are now on the margins, others that were on the margins are now at its heart. It has no single centre; above all, the idea of a ‘home base’ in Europe and North America [...] is long past. The Church now has not one but many centres; new Christian impulses and initiatives may now be expected from any quarter of the globe. Christian mission may start from any point, and be directed to any point”.³

Deze verschuiving zal ook gevolgen hebben voor de theologie. Nogmaals Walls:

Theology springs out of mission; its true origins lie not in the study or the library, but from the need to make Christian decisions [...] This means that the normal run of Western theology is simply not big enough for Africa, or for much of the rest of the non-Western world. [...] The reason is that Western theology – whether or more liberal or more conservative tendency is irrelevant – is heavily acculturated. It is substantially an Enlightenment product... The engagement of Biblical thinking and the Christian tradition with the ancient cultures of Asia and Africa could open an era of theological creativity to parallel the encounter with Hellenistic culture in the second and third and fourth centuries”.⁴

Global missiology

Deze verschuivingen in de wereldkerk zullen ook gevolgen moeten hebben voor de missiologie. In evangelische kringen wordt daarom gesproken over een ‘global missiology’. Nu zijn evangelische zendingswerkers en missiologen vaak vooral bezig geweest met de praxis van zending en minder met de reflectie daarop (denk aan het ‘activism’ van Bebbington hierboven). De tijden zijn echter aan het veranderen (het omgekeerde patroon – veel reflectie, weinig praxis – is trouwens evenzeer onwenselijk). Binnen de *World Evangelical Alliance* en de Lausanne beweging wordt het nadenken over zo’n mondiale missiologie gevoed. Vanuit de ‘Iguassu Missiological Consultation’ gehouden in Brazilië in 1999 kwamen de volgende aanbevelingen: “There is now a need for a new missiology to fit a new context. The global missionary community needs to produce this new missiology. [...] In creating global missiology, we must not make missiology uniform. Contextuality must be taken seriously”. Er wordt verder gevraagd om een missiologie die te begrijpen is voor de wereldwijde kerk, die ook ‘praxis driven’ is en die tenslotte inclusief is als het gaat om de rol van vrouwen en van jonge mensen.⁵

Het valt buiten het bestek van dit artikel om te beschrijven welke modellen zijn en worden ontwikkeld op weg naar een ‘global missiology’, maar ik wil heel kort een paar elementen noemen die volgens de Latijns-Amerikaanse missioloog Samuel Escobar een rol moeten spelen. Hij wijst erop dat we onze missiologie niet op moderne communicatiemiddelen of op ingenieuze methoden moeten bouwen, maar dat het gaat om een ‘radical change of mindset and attitude’ waar het Woord van God ons toe oproept. Verder moeten we als evangelische christenen oppassen dat de nadruk op de urgentie van de zendingstaak nooit ten koste mag gaan van de nadruk op contextualisatie, aldus Escobar.⁶ Een ‘global missiology’ moet volgens hem kritisch ingaan op het gereduceerde wereldbeeld in het Westen en de nadruk op de eigen denominatie en de eigen theologie ter discussie stellen in de missionaire praxis. Het zal daarbij volop kansen moeten bieden voor het vormen van

³ Andrew F. Walls in een lezing getiteld ‘Christian Mission in a Five Hundred Year Context’, tijdens een studiedag van de Nederlandse Zendingsraad en de Evangelische Zendingen Alliantie op 27 sept. 2007 te Utrecht.

⁴ Andrew F. Walls in een lezing getiteld ‘Christian Mission in a Five Hundred Year Context’, tijdens een studiedag van de Nederlandse Zendingsraad en de Evangelische Zendingen Alliantie op 27 sept. 2007 te Utrecht.

⁵ Rob Brynjolfson, From synthesis to synergy: the Iguassu think tanks, In: W.D. Taylor (ed.), *Global Missiology for the 21st Century, The Iguassu Dialogue*, Grand Rapids, 2000, pag. 487-488.

⁶ Samuel Escobar, *A Time for Mission, The Challenge for Global Christianity*, Leicester, 2003, pag. 24-25.

nieuwe partnerschappen en zicht moeten geven op het bijbelse visioen van de kerk als “the first fruits of the new humanity God is creating”.⁷

Netwerken: van overal naar overal

Die mondiale missiologie krijgt alleen gestalte als er sprake is van contact, van wereldwijde partnerschappen. Want missiologie kan nooit de reflectie van universitair geschoolden alleen zijn, het zal de reflectie van de kerk wereldwijd moeten zijn.

Als we terugkijken op de zendingsbeweging van Noord naar Zuid zoals die al eeuwenlang heeft plaatsgevonden, dan zien we een aantal goede elementen: de overdracht van het Evangelie (hoewel vaak in een westers ‘jasje’), het doorgeven van kennis en kunde, maar ook het aan de kaak stellen van onrecht en het beschrijven en bewaren van cultureel erfgoed (dit gaat in tegen het populaire, maar onjuiste idee dat missionarissen en zendelingen alléén maar cultuur hebben vernietigd). Tegelijk stellen we vast dat in die beweging erg veel westerse cultuur, structuur en gedachtegoed is meegenomen. De zendingsbeweging van het verleden heeft te vaak een ‘imperial mission mentality’ (Escobar) gehad. Een mondiale missiologie zal ook moeten functioneren als een ‘kritisch tegenover’ en ons bewust maken van onze eigen culturele vormgeving van het christelijke geloof.

Zuid-Noord

Als we kijken naar de Zuid-Noord beweging, dan noem ik hier slechts een aantal voorbeelden die ik recent ben tegengekomen. Allereerst zien we de opkomst van migrantenkerken in Europa en dus ook in Nederland. Deze vaak pinksterkerken vallen vaak buiten de denominale kaders van het gastland en daarmee buiten het gezichtsveld van veel Europeanen. Recente schattingen voor Nederland spreken over zo’n 107 migrantenkerken in Amsterdam en meer dan 100 in Rotterdam. We hebben hier te maken met de kerk van de toekomst!

De historicus Afe Adogame heeft het netwerk van *Redeemed Christian Church of God* (RCCG) uit Nigeria in kaart gebracht. Behalve de meer dan 2000 kerken in Nigeria, breidt deze kerk zich uit in Engeland, Duitsland, Frankrijk en ook in Nederland zijn er verschillende RCCG-gemeenten. De doelstelling van deze kerk is ambitieus:

“It is our goal to make heaven. [...] we will plant churches within five minutes walking distance in every city and town of developing countries; and with five minutes driving distance in every city and town of developed countries. We will pursue these objectives until every nation in the world is reached for JESUS CHRIST OUR LORD”.⁸

Omdat het contact tussen Europese kerken en migrantenkerken minimaal is, kunnen we niet echt spreken van een partnerschap of van een warme relatie. Er zijn echter ook andere voorbeelden. Zo vinden we in Kiev (Oekraïne) een pinksterkerk gesticht door een Nigeriaanse voorganger met circa 20.000 leden die voor 90% autochtone Oekraïners zijn. Zou het zo kunnen zijn dat “the revival of a Christian presence in the northern continents may turn out to be one of the areas in which Africa might make some of its greatest contributions to the global village in the new millenium”?⁹

In november 2006 woonde ik als waarnemer een meerdaagse conferentie van de evangelische zendingsbeweging in Latijns-Amerika (Comibam) mee, in – let wel – Granada, Spanje. Vanuit de visie dat het nu tijd is dat de Latijns-Amerikaanse kerken het Evangelie ‘terugbrengen’ naar Europa kwamen meer dan 2000 Latijns-Amerikaanse kerkleiders naar Granada. Opmerkelijk was dat er slechts 100 Europese en Noord-Amerikaanse waarnemers waren en dat de strategische toon door de latino’s zélf werd bepaald. Vanuit heel de wereld waren er ook 300 latino zendingswerkers aanwezig. Helaas werd ook op deze conferentie duidelijk dat er weinig contact was met Spaanse of andere Europese kerken.

⁷ Samuel Escobar, *A Time for Mission, The Challenge for Global Christianity*, Leicester, 2003, pag. 161-167.

⁸ Afe Adogame, *African Christian Communities in Diaspora*, In: *African Christianity, An African Story*, Pretoria, 2005, pag. 551.

⁹ J. Kwabena Asamoah-Gyadu, *African Initiated Christianity in Eastern Europe: Church of the “Embassy of God” in Ukraine*, IBMR, Vol. 30, No. 2, pag. 73-75.

Als laatste noem ik hier het netwerk van pinksterkerken en charismatische groepen. Deze kerken en groepen hebben vaak een sterk ‘wij-gevoel’ en leggen minder snel contacten met andere denominaties. Tegelijk zien we dat de Zuid-Noord contacten bij hen wel sterker ontwikkeld zijn. Wie de aankondigingen bekijkt van bijeenkomsten van de Nederlandse pinksterbeweging, ziet dat daar heel regelmatig sprekers uit bijvoorbeeld Latijns-Amerika en Afrika aanwezig zijn. Op zijn minst is daar sprake van beginnende Zuid-Noord relaties en partnerschappen.

Zuid-Zuid

Tenslotte iets over de Zuid-Zuid relaties die zich vaak buiten het Europese gezichtsveld afspelen. Dit zijn de contacten tussen kerken en zendingsbewegingen die zich alleen op het zuidelijk halfrond afspelen. Op de al genoemde Comibam-conferentie bleek dat er rechtstreekse contacten waren tussen kerken in Latijns-Amerika en Afrika en het Midden-Oosten. Het lijkt erop dat die relaties gemakkelijker tot stand komen vanwege het ontbreken van koloniale ballast en economische ongelijkheid.

Global Christianity in de 21ste eeuw

In deze groeiende netwerken en relaties tekenen zich de contouren van een nieuwe vorm van *global christianity* af. Hoe zal de wereldwijde kerk zich ontwikkelen in de 21ste eeuw? In Ethiopië heb ik geleerd om te zeggen ‘God alleen weet het’ als het gaat om zaken die wij niet lijken te kunnen beïnvloeden. En die uitspraak is niet een fatalistische doodoener, maar daarin komt het besef mee dat we in alles van de Heer van de kerk afhankelijk zijn. Na deze vaststelling wil ik nog wel aangeven wat volgens mij speerpunten zijn als het gaat om die mondiale kerk. Ik noem kort vier punten.

1. De kerk van de 21ste eeuw wordt steeds meer evangelische en charismatisch. Dat schrijf ik zonder triomfalisme. Nu al is van elke vier christenen op aarde er één een pinksterchristen. Met de groei van de (voornamelijk evangelische) kerk op het zuidelijk halfrond en het inkrimpen van de kerk op het noordelijke, is deze verschuiving onontkoombaar. De vraag is of we in de wereldkerk de oude tegenstellingen achter ons kunnen laten en ‘beyond provincialism’ (Escobar) kunnen komen.
2. De lokale kerk en haar missionaire opdracht zal centraal moeten staan. We zien steeds vaker dat kerken de missionaire taak weer ‘terugnemen’ van de parakerkelijke missionaire organisaties, en terecht. In de zendingsopdracht gaat het ook in deze eeuw om de “whole church, the whole Gospel and the whole world” (Lausanne II, 1989).
3. In deze wereldwijde kerk zullen mondiale netwerken en partnerschappen grote prioriteit moeten krijgen. Juist in deze contacten zien we dat culturele, raciale en denominale struikelblokken worden geslecht. We zullen moeten werken aan het wegnemen van economische en infrastructurele ongelijkheid, zodat er op basis van gelijkwaardigheid contact kan zijn.
4. Christenen zullen zich moeten (blijven) verzetten tegen de negatieve kanten van globalisering (op het terrein van bijvoorbeeld economie, techniek, pluralisme en terrorisme) en positief gebruik maken van de kansen die het biedt. Daarbij blijft een - soms spannend - samenspel van mondiale en lokale belangen een noodzakelijke uitdaging.

Voor evangelische christenen is het visioen van Johannes op Patmos – ook in de 21ste eeuw - een drijfveer om tot aan de uiteinden van de aarde te gaan met het Evangelie van Jezus en zo mensen uit te nodigen God te verheerlijken. Met de woorden van Christopher Wright: “The earth will be filled with the glory of God and all the nations of humanity will walk in his light (Rev. 21:24). Such is the glorious climax of the Bible’s grand narrative. Such is the triumph of the mission of God”¹⁰

¹⁰ Chr. J.H. Wright, *The Mission of God, Unlocking the Bible’s Grand Narrative*, Downers Grove, 2006, pag. 530.

Drs. J.A. Haasnoot studeerde theologie en was van 1996-2005 betrokken bij bijbelvertaalwerk in Ethiopië. Sinds begin 2006 is hij beleidsmedewerker bij de Evangelische Zendings Alliantie (EZA).